

Stichting Haagsche Schoolvereniging

Protocol Meldcode bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling¹

1. Inleiding

Kindermishandeling is een groot maatschappelijk probleem. Jaarlijks zijn ongeveer 119.000 kinderen slachtoffer van kindermishandeling. Scholen hebben een belangrijke signaleringsfunctie. In de praktijk blijkt dat een sluitende aanpak om kindermishandeling te herkennen en te bestrijden moeilijk is. Op 1 juli 2013 is de wet 'Verplichte Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling' in werking getreden. In het kader van kwaliteitszorg, wordt de plicht opgelegd om een meldcode te hanteren bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling, daaronder ook begrepen seksueel geweld, vrouwelijke genitale verminking en eengerelateerd geweld. De verplichting geldt voor organisaties en zelfstandige medewerkers in de gezondheidszorg, onderwijs, kinderopvang, maatschappelijke ondersteuning, jeugdzorg, justitie en politie. In de meldcode staat in een stappenplan duidelijk beschreven wat er van professionals verwacht wordt bij vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling. Het biedt houvast in het proces van signaleren en handelen doordat het duidelijk beschrijft wat er in iedere fase van het proces gedaan moet worden. Vanaf 1 januari 2019 is er een wijziging in het Besluit verplichte meldcode in werking getreden. Het afwegingskader is nu onderdeel van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. In de Meldcode van HSV is het afwegingskader van 'Onderwijs en leerplicht / RMC' als basis genomen.

Positieve effecten van een meldcode

Uit onderzoek blijkt dat een gedegen stappenplan met duidelijke richtlijnen positieve effecten heeft. Professionals die met een meldcode werken ondernemen driemaal zoveel actie dan professionals die hier niet mee werken. Daarnaast verzamelen zij systematischer informatie, wisselen zij deze sneller met elkaar uit en stemmen werkwijzen beter op elkaar af.

Het stappenplan ondersteunt medewerkers van HSV bij het zetten van noodzakelijke stappen bij vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het uitgangspunt is om zorgvuldig, transparant en respectvol te handelen en ouders en kinderen zoveel mogelijk te betrekken.

De meldcode is gebaseerd op het 'Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling'², op het Afwegingskader van Onderwijs en leerplicht / RMC' en het Protocol Meldcode van de LVAK 2018.

¹ Deze Meldcode is gebaseerd op het voorbeeld voor alle scholen van HSV.

Overwegende dat de Stichting Haagsche Schoolvereniging (hierna te noemen HSV)

- verantwoordelijk is voor een goede kwaliteit van het onderwijs aan en het welzijn van de leerlingen van de scholen en afdelingen van de HSV en dat deze verantwoordelijkheden zeker ook aan de orde zijn in het geval van (een vermoeden van) huiselijk geweld of kindermishandeling;
- verwacht dat het personeel van de HSV op basis van deze verantwoordelijkheid in de contacten met leerlingen attent is op signalen die kunnen duiden op huiselijk geweld of kindermishandeling en dat door het personeel effectief wordt gereageerd op deze signalen;
- de landelijke meldcode zoals die per 1 januari 2019 is aangescherpt en opgenomen in zijn protocol;
- op grond van het bovenstaande een protocol meldcode wenst vast te stellen, zodat voor iedereen duidelijk is welke stappen worden verwacht bij signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling;
- in dit protocol ook vastlegt op welke wijze de personeelsleden bij deze stappen door de HSV worden ondersteund;
- onder huiselijk geweld verstaat: (dreigen met) geweld, op enigerlei locatie, door iemand uit de huiselijke kring, waarbij onder geweld wordt verstaan: de fysieke, seksuele of psychische aantasting van de persoonlijke integriteit van het slachtoffer, daaronder ook begrepen ouderenmishandeling en eengerelateerd geweld. Tot de huiselijke kring van het slachtoffer behoren: (ex-)partners, gezinsleden, familieleden en huisgenoten;
- onder kindermishandeling verstaat: iedere vorm van een voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, seksuele of psychische aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend, of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel, daaronder ook begrepen eengerelateerd geweld en vrouwelijke genitale verminking;
- onder personeel en personeelsleden in deze code verstaat: de beroepskracht die voor de HSV werkt en die in dit verband aan de leerlingen van de HSV zorg, begeleiding, onderwijs of een andere wijze van ondersteuning biedt;
- onder leerling in deze code verstaat: iedere minderjarige aan wie de beroepskracht zijn professionele diensten verleent.

In aanmerking nemende

- Algemene EU-verordening gegevensbescherming (AVG),
- de Wet op de Jeugdzorg,
- de Wet Maatschappelijke Ondersteuning,
- de Wet op het Primair Onderwijs,
- de Wet Meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling,

stelt de HSV het volgende protocol meldcode Huiselijk Geweld en Kindermishandeling vast.

² Basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Stappenplan voor het handelen bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling. Geactualiseerde versie 2013. VWS.

2. Verantwoordelijkheden van de HSV voor het scheppen van randvoorwaarden voor een veilig werk- en meldklimaat.

Om het voor het personeel van de HSV mogelijk te maken in een veilig werkklimaat huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren en om de stappen van de meldcode te zetten, draagt de HSV er zorg voor dat:

- Aan alle geledingen en aan alle ouders/verzorgers bekendheid wordt gegeven aan het doel en de inhoud van de meldcode;
- Regelmatig een aanbod wordt gedaan voor trainingen en andere vormen van deskundigheidsbevordering, zodat het personeel voldoende kennis en vaardigheid ontwikkelt en op peil houdt met betrekking tot het signaleren van huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Er binnen het netwerk van de HSV voldoende deskundigen beschikbaar zijn die het personeel kunnen ondersteunen bij het signaleren en het zetten van de stappen;
- De meldcode aansluit op de werkprocessen binnen de HSV (bespreking op personeelsvergaderingen, meldcode voldoende beschikbaar etc.);
- De werking van de meldcode regelmatig wordt geëvalueerd en dat zo nodig acties in gang worden gezet om de werking van de meldcode te optimaliseren;
- De afspraken bekend zijn over de wijze waarop de HSV-personeelsleden ondersteunt als zij door ouders/verzorgers in of buiten rechte worden aangesproken op de wijze waarop zij de meldcode toepassen.

3. Meldcode met afwegingskader

1. *Wat is een afwegingskader en hoe werkt het?*

Het afwegingskader is een onderdeel van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. De meldcode helpt beroepskrachten te beslissen wat zij moeten doen bij een vermoeden van kindermishandeling of verwaarlozing, huiselijk geweld of ouderenmishandeling. Gebeurtenissen zoals bijvoorbeeld kindermishandeling zijn meestal geen eenmalige incidenten, maar spelen vaak al veel langer.

Om eerder duidelijkheid te krijgen of een onveilige situatie al eerder is gesignaleerd en om deze signalen te kunnen combineren zijn er nieuwe afspraken gemaakt in het afwegingskader.

In navolging op de wijziging van het Besluit verplichte meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling is dat ondervangen door in de stappen 4 en 5 van de meldcode een afwegingskader op te nemen.

2. *Situaties van onveiligheid*

In dit afwegingskader zijn er situaties vastgelegd waarin de beroepskracht altijd moet melden bij Veilig Thuis.

Dit zijn situaties van:

1. Acute onveiligheid
2. Structurele onveiligheid
3. Disclosure (d.w.z. kind/volwassene geeft zelf aan slachtoffer te zijn van mishandeling en/ of verwaarlozing).

Acute onveiligheid: Een zorgvrager die in direct fysiek gevaar is, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig.

Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat een professional allereerst en voortdurend in of een betrokkene acuut (levens)gevaar loopt. Dit betreft de aanwezigheid van fysiek of seksueel geweld (met of zonder letsel) of, in geval van zorgafhankelijke kinderen of (oudere) volwassenen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) maar bijvoorbeeld ook om het onnodig toedienen of juist nalaten van toedienen van medicijnen.

Structurele onveiligheid: Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of geweld. Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor voortduren van onveiligheid (plegerschap en slachtofferschap) in de toekomst.

Disclosure: Slachtoffers die uit zichzelf een professional om hulp vragen bij huiselijk geweld of kindermishandeling of zich uiten bij een professional zonder hulp te vragen. Deze slachtoffers dienen ook bij Veilig Thuis gemeld te worden. Dit noemen we onthulling. Wanneer een kind of volwassene uit zichzelf praat over mogelijk huiselijk geweld en/of kindermishandeling betekent dit veelal dat het (minderjarige) slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. De drie meldnormen zijn te vertalen in vijf afwegingsvragen die je in stap 4 stelt.

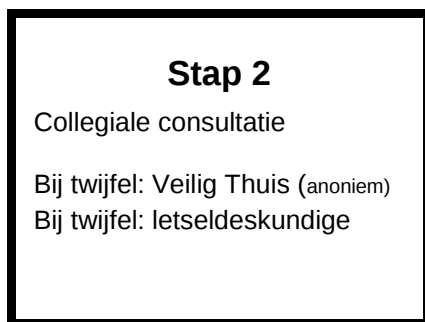
* Voorbeelden van acute, structurele onveiligheid en disclosure voor deze beroepspraktijk zijn te vinden in bijlage 1.

3. *Meldnormen: in welke situaties moeten beroepskrachten melden?*

Beroepskrachten moeten een melding doen bij Veilig Thuis in de volgende situaties:

- 1: In ALLE gevallen van *acute onveiligheid* en/of *structurele onveiligheid* en *disclosure*.
2. In alle ANDERE gevallen waarin de beroepskracht meent dat hij, gelet op zijn competenties, zijn verantwoordelijkheden en zijn professionele grenzen, in onvoldoende mate effectieve hulp kan bieden of kan organiseren bij (risico's op) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
3. Wanneer een beroepskracht die hulp biedt of organiseert om betrokken te beschermen tegen het risico op huiselijk geweld en/of kindermishandeling constateert dat de onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

4. Stappen

Stap 1: In kaart brengen van de signalen.

De leerkracht:

- observeert en brengt de signalen in kaart
- overlegt de signalen met de ib-er³.
- voert een kindgesprek.
- bespreekt de eerste zorgen met ouders. Eventueel kan de ib-er aansluiten bij het gesprek.
- documenteert de signalen en het gesprek in het leerlingvolgsysteem.

Kindcheck: benader de leerkracht van eventuele andere kinderen uit het gezin om ook deze signalen in kaart te brengen.

Stap 2: Collegiale consultatie:

- de intern begeleider organiseert de collegiale consultatie
- de ib-er vraagt toestemming aan ouders voor betrokkenheid met School maatschappelijk werk (SMW).
- de ib-er overlegt (anoniem) met SMW.
- bij twijfel heeft de ib-er (of bij toestemming SMW) contact met VT voor advies. Zo nodig wordt advies ingewonnen bij een letseldeskundige.
- de leerling wordt meegenomen in de te nemen stappen.
- de ib-er documenteert in het leerlingvolgsysteem.

Stap 3: Gesprek met de ouder(s) en indien mogelijk met de leerling:

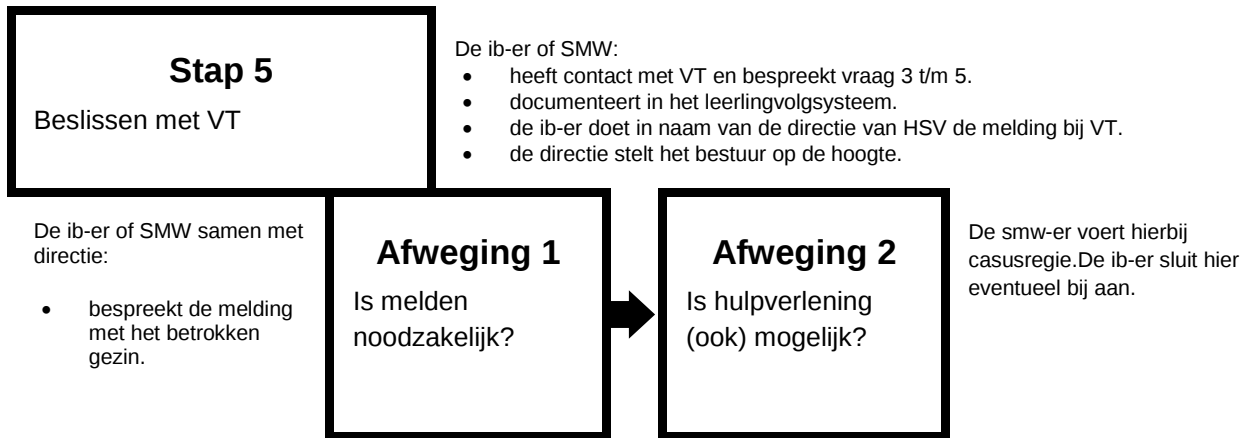
- met minimaal 2 personen wordt het gesprek met de ouders gevoerd. De ib-er of SMW voert samen met de directie het gesprek. Eventueel kan de leerkracht aansluiten. Voorafgaand aan het gesprek wordt de leerling op de hoogte gesteld.
- indien mogelijk wordt er een gesprek met de leerling gevoerd.
- de ib-er documenteert in het leerlingvolgsysteem.

Stap 4: Weging van het geweld a.d.h.v. het afwegingskader.

De ib-er, SMW en/ of directie:

- beoordeelt de risicotaxatie, doorloopt de 5 vragen van het AWK
- heeft bij twijfel contact met Veilig Thuis
- de ib-er / SMW beslist samen met directie over wel/niet naar stap 5.
- bespreekt bij doorgaan naar stap 5, de melding met het betrokken gezin
- de ib-er documenteert in het leerlingvolgsysteem.

³ De ib-er is de deskundige persoon binnen HSV op het gebied van KM en HG.

6. Korte omschrijving van de stappen 1 t/m 5

Stap 1 In kaart brengen van signalen

In stap 1 breng je signalen of vermoedens van huiselijk geweld of kindermishandeling in kaart en noteer je dit in het leerlingvolgsysteem. Er kan hierbij gebruik worden gemaakt een signaleringslijst (zie bijlage 3). Leg de signalen die een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling bevestigen of ontcrachten vast. Leg ook de contacten over de signalen vast, evenals de stappen die worden gezet en de besluiten die worden genomen.

In het stappen schema staat genoteerd wie waar verantwoordelijk voor is.

Beschrijf de signalen zo feitelijk mogelijk. Als hypothesen en veronderstellingen worden vastgelegd, dient dit er nadrukkelijk bij te worden vermeld. Maak een vervolgaantekening indien hypothesen of veronderstellingen later worden bevestigd of ontcracht. Als informatie van derden wordt vastgelegd, moet ook de bron worden vermeld. Diagnoses worden alleen vastgelegd als ze zijn gesteld door een bevoegde deskundige.

Kindcheck

De kindcheck valt onder stap 1 van de meldcode en is aan de orde wanneer een volwassene of adolescent in een situatie verkeren die minderjarige kinderen (ernstige) schade kan berokkenen. Er moet onderzocht worden in dat geval in een gesprek met ouders/verzorgers of er (nog meer) kinderen bij ouders/verzorgers wonen en wie er voor hen zorgen. Op basis van deze informatie wordt besloten of er verdere actie ondernomen moet worden door de verdere stappen van de meldcode te zetten. Benader de leerkracht van eventuele andere kinderen uit het gezin om ook deze signalen in kaart te brengen.

Onthulling:

Als een leerling uit zichzelf om hulp vraagt of vertelt thuis geweld of verwaarlozing mee te maken, betekent dit vaak dat hij/zij een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. Onthulling is onderdeel van meldnorm 1. Dat betekent dat je direct contact opneemt met de ib-er/ directie van HSV. Hij/zij neemt contact op met Veilig Thuis en bepalen samen wat noodzakelijke vervolgstappen zijn. Bij een onthulling is het van belang dat je de leerling een aantal dingen vertelt:

- Dat je je zorgen maakt over hetgeen de leerling je vertelt: geweld hoort niet thuis in een gezinssituatie. Indien de leerling minderjarig is vertel je daarnaast dat hij/zij er recht op heeft om veilig op te groeien.
- Dat de onthulling voor jou reden is om contact op te nemen met Veilig Thuis, omdat zij deskundig zijn als het om mensen met deze ervaringen gaat en je samen met hen wilt overleggen welke vervolgstappen je het best kunt nemen.
- Vertel dat je ten alle tijden met hem/haar overlegt wat die vervolgstappen zullen zijn en dat zijn/haar mening daarover wordt meegewogen in de beslissing.
- Vertel de leerling ook wat hij/zij van jou kan verwachten: wat je vanuit jouw rol en verantwoordelijkheden wel en niet voor het slachtoffer kunt betekenen. Dat is voor alle slachtoffers van belang, maar geldt in het bijzonder voor minderjarige slachtoffers.

Strafbare feiten

Als een leerling strafbare feiten onthult, dan ga je niet verder in gesprek over signalen of zorgen, maar meldt de ib-er in naam van de directie van HSV, direct bij Veilig Thuis of de politie. Er start dan een

strafrechtelijke procedure naast de meldcode, waarbij het veilig stellen van bewijs belangrijk is. Indien sprake is van een recent seksueel misdrijf, neem dan contact op met het Centrum Seksueel Geweld op 0800-0188.

Let op: dit stappenplan is niet van toepassing indien er signalen zijn dat het huiselijk geweld of de kindermishandeling is gepleegd door een beroepskracht. In die gevallen treden andere protocollen in werking.

Stap 2 Collegiale consultatie

De tweede stap is overleg over de signalen. Om de waargenomen signalen goed te kunnen duiden is collegiale consultatie noodzakelijk. Bespreek de signalen met de deskundige binnen de school of afdeling (intern begeleider, leidinggevende). Binnen HSV is de deskundige collega de ib-er. Bij toestemming van ouders wordt eveneens overlegt met Schoolmaatschappelijk werk. Tevens kan contact worden gezocht met andere instanties (in de meeste gevallen Veilig Thuis). Bij twijfel wordt altijd Veilig Thuis gebeld voor advies.

Na de collegiale consultatie wordt het stappenplan in samenspraak met de deskundige persoon binnen de school afgebroken of voortgezet. Indien het stappenplan verder wordt uitgevoerd, stel je samen met de ib-er een plan van aanpak op, met daarin concrete acties. De leerling wordt meegenomen in de te nemen stappen.

Je moet altijd toestemming hebben om informatie met bijvoorbeeld Schoolmaatschappelijk werk uit te wisselen, tenzij er zwaarwegende redenen zijn om de privacy te schenden. Dit gebeurt alleen na overleg met de ib-er en wordt zorgvuldig in het leerlingvolgsysteem genoteerd. Achteraf is het van belang om aan ouders aan te geven dat deze consultatie heeft plaatsgevonden en uit te leggen waarom dit is gedaan. Uiteraard kan overleg met Schoolmaatschappelijk werk ook anoniem plaatsvinden.

Bij een vermoeden van (dreigende) vrouwelijke genitale verminking of eengerelateerd geweld zal een beroep moeten worden gedaan op specifiek expertise. Bij ernstig onduidelijk letsel is het van belang om direct een letselduidingsexpert in te schakelen. Deze aanvraag gebeurt via Veilig Thuis.

Stap 3 Gesprek met ouder(s) en leerling

Met minimaal twee personen wordt het gesprek met de ouder(s) gevoerd. De ib-er of smw voert samen met de directie het gesprek. Eventueel kan de leerkracht aansluiten. Stel de leerling, voorafgaand aan het gesprek met ouders, hiervan op de hoogte. Bespreek met het kind dat je gaat praten met de ouders met als insteek om het kind verder te helpen. Probeer openheid te geven door de stappen met de leerling door te nemen.

Om de signalen te bespreken is een goede voorbereiding noodzakelijk. Zowel bij de voorbereiding als bij het gesprek kan een deskundige collega en/of een deskundige van Veilig Thuis betrokken zijn. Het gesprek:

1. Leg het doel van het gesprek uit.
2. Beschrijf de vastgestelde feiten en waarnemingen.

3. Nodig de ouder(s) uit een reactie te geven.
4. Kom pas na deze reactie met een interpretatie van de feiten en waarnemingen.
5. Leg het gesprek vast en laat het ondertekenen door alle betrokkenen.

Het doen van een melding bij Veilig Thuis zonder dat de signalen zijn besproken met de ouder(s) is alleen mogelijk als:

- de veiligheid van de leerling of iemand anders in het geding is;
- er redenen zijn om te veronderstellen dat voor de leerling het gesprek aanleiding is het contact te verbreken, niet meer te willen praten etc.

Extra aandachtspunten

1. Gesprek met kinderen

Ook als een leerling nog jong is, is het van belang dat je het gesprek met hem aangaat, tenzij dat vanwege zijn jeugdige leeftijd echt niet mogelijk is, of te belastend voor hem is. Je beoordeelt zelf of een gesprek zinvol en mogelijk is. Voer daarover zo nodig vooraf overleg met de deskundige persoon of met Veilig Thuis. Het kan van belang zijn om een kind even alleen te spreken, zonder dat zijn ouder(s) daarbij aanwezig zijn, zodat de leerling zich vrij kan uiten. Als uitgangspunt geldt dat de ouder(s) hierover vooraf behoren te worden geïnformeerd. Maar vanwege de veiligheid van het kind, van jezelf, of die van anderen, kun je besluiten om toch een eerste gesprek met de leerling te voeren zonder dat de ouder(s) hierover van tevoren worden geïnformeerd. Voer hierover vooraf altijd overleg met de deskundige of met Veilig Thuis.

2. Verslaglegging

Leg vast met wie je hebt gesproken, beschrijf de reactie van de ouders/betrokkenen en/of de leerling op de signalen je met hen bespreekt, de door hem/haar voorgestelde oplossingen en leg ook de afspraken die je maakt vast in het leerlingvolgsysteem en wie wanneer terugkoppeling geeft.

Stap 4 Weging van het geweld a.d.h.v. het afwegingskader

De deskundige persoon en/of SMW weegt op basis van de signalen, de ingewonnen adviezen en het gesprek met de leerling het risico op huiselijk geweld of kindermishandeling. Hij/zij weegt eveneens de aard en de ernst van het huiselijk geweld of de kindermishandeling. Indien een risicotaxatie nodig is voor de weging, wordt dit samen met Veilig Thuis gedaan. Op HSV is dit instrument namelijk niet beschikbaar, dit wordt altijd in overleg met Veilig Thuis gedaan.

Raadpleeg in alle gevallen waarin je twijfelt over je vervolgstap (opnieuw) Veilig Thuis.

De ib-er/SMW noteert de gezette stappen en informatie in het leerlingvolgsysteem.

Gebruik het afwegingskader.

In stap 4 beantwoord je de vragen van het afwegingskader en neem je samen met de directie de beslissing om wel/niet door te gaan naar stap 5. Let goed op wanneer je de vragen samen met Veilig Thuis moet doorlopen. Als er sprake is van acute en/of structurele onveiligheid of disclosure, **moet je contact opnemen met Veilig Thuis** en moeten de vragen 3 tot en met 5 altijd met Veilig Thuis worden doorlopen.

Vermoeden blijkt ongegrond

Als je vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling op basis van de verzamelde informatie is weggenomen, je hebt bijvoorbeeld een andere oorzaak voor de signalen geconstateerd, sluit je de meldcode af, informeert de betrokkenen hierover en legt dat vast in het dossier. Blijft je vermoeden bestaan, dan volg je de stappen van de meldcode verder.

Vijf afwegingsvragen in stap 4 van de Meldcode

Indien er sprake is van ‘weet het niet’, ga je uit van ‘Nee’.

	1. Heb ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode een vermoeden van (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling? Nee: Afsluiten en vastleggen in dossier Ja: Ga verder met afweging 2
Meldnorm 1	2. Schat ik op basis van de stappen 1 tot en met 4 van de meldcode in dat er sprake is van acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid? Nee: Ga verder met afweging 3 Ja: Melden bij Veilig Thuis. De afwegingen 3 tot en met 5 worden samen met Veilig Thuis doorlopen.
Meldnormen 2 en 3	3. Ben ik in staat effectieve hulp te bieden of organiseren om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen. Nee: Melden bij Veilig Thuis Ja: Ga verder met afweging 4 4. Aanvaarden de betrokkenen hulp om dreiging van (toekomstig) huiselijk geweld en/of kindermishandeling af te wenden en zijn zij bereid zich hiervoor in te zetten? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen. Nee: Melden bij Veilig Thuis Ja: Hulp bieden of organiseren, ga verder met afweging 5. 5. Leidt de hulp binnen de gewenste termijn tot de noodzakelijke resultaten ten aanzien van de veiligheid en/of het welzijn (herstel) van alle betrokkenen? Bij acute onveiligheid en/of structurele onveiligheid wordt deze afweging samen met Veilig Thuis doorlopen. Nee: (Opnieuw) melden bij Veilig Thuis. Ja: Hulp opstarten met afspraken over het volgen van toekomstige (on)veiligheid met betrokkenen en samenwerkingspartners.

Stap 5 Beslissen met Veilig Thuis:

1. Is melden noodzakelijk?
2. Is hulp bieden of organiseren (ook) mogelijk?

Het is van belang dat in stap 5 beide beslissingen en in de genoemde volgorde worden genomen.

In deze stap beslist de ib-er/smw samen met VT of het een melding moet worden of dat hulp inzetten ook kan. Samen met VT worden de vragen 3 t/m 5 van het afwegingskader opnieuw doorgenomen, zodat er een weloverwogen besluit kan worden genomen. De betrokkenen worden i.v.m. de radarfunctie van Veilig Thuis in beide situaties geregistreerd in het register van Veilig Thuis.

1. Melden bij Veilig Thuis is noodzakelijk

Er is sprake van een vermoeden van acute of structurele onveiligheid en/of onthulling.

Contact met Veilig Thuis:

- De ib-er doet in naam van de directie van HSV de melding bij VT
- Beschrijf zoveel mogelijk feiten en gebeurtenissen die je hebt vastgesteld;
- Geef duidelijk aan als de informatie bij je melding (ook) van anderen afkomstig is;
- Overleg met Veilig Thuis wat je na de melding, binnen de grenzen van je gebruikelijke werkzaamheden, zelf kan doen om de leerling en/of zijn gezinsleden tegen het risico op kindermishandeling of huiselijk geweld te beschermen.

Bespreek je melding vooraf met de leerling en de ouders:

- De ib-er/smw bereidt het gesprek voor met directie. Eventueel wordt Veilig Thuis geconsulteerd.
- Bespreek de keuze om een melding te doen met ouders en de leerling als volgt. Indien nodig kan de aandachtsfunctionaris of een medewerker van Veilig Thuis ondersteunen in het gesprek:
 1. Leg uit waarom je van plan bent een melding te gaan doen en wat het doel ervan is.
 2. Vraag het kind en ouders om een reactie.
 3. Vraag om toestemming voor het doen van een melding.⁴ Laat de toestemming ondertekenen door ouders en de leerling (vanaf 12 jaar). Van de noodzaak tot melden mag niet worden afgezien als de ib-er/ directeur geen toestemming verkrijgt.
 4. Bij bezwaren van de betrokkene, bekijk of, en zo ja op welke wijze, je tegemoet kunt komen aan deze bezwaren. Is dat niet mogelijk, weeg de bezwaren dan af tegen de noodzaak om de betrokkene of zijn gezinslid te beschermen tegen het geweld of de kindermishandeling. Betrek in je afweging de aard en de ernst van het geweld en de noodzaak om de betrokkene of zijn gezinslid door het doen van een melding daartegen te beschermen.
 5. Doe een melding indien naar jouw oordeel de bescherming van de betrokkene of zijn gezinslid de doorslag moet geven en informeer de betrokkenen over je melding. De directeur stelt het bestuur van HSV op de hoogte.

⁴ Bij kinderen tot 12 jaar is toestemming van ouders nodig, bij kinderen van 12 tot 16 jaar zowel toestemming van het kind als de ouders en bij jongeren vanaf 16 jaar is toestemming van het kind nodig.

6. De ib-er, doet uit naam van de directeur van HSV, een melding bij Veilig Thuis en geeft hierbij zoveel mogelijk waargenomen feiten weer en geeft duidelijk aan welke informatie van derden afkomstig is. De naam van de leerling en van het gezin moet genoemd worden. Ook geeft de ib-er/directeur bij de melding ook zijn naam en functie door.
7. Indien na zorgvuldige overweging wordt besloten om niet te melden, dan wordt een plan van aanpak opgesteld voor de te organiseren hulp. Laat ouder(s) afspraken ondertekenen.

Uitzondering

De directeur van de school kan ten opzichte van het gezin anoniem blijven als de melding:

1. Een bedreiging vormt of kan vormen voor de aandachtsfunctionaris of voor anderen.
2. De vertrouwensrelatie zou kunnen verstoren tussen de aandachtsfunctionaris en de betrokkenen.

Ook kan ervoor worden gekozen om in deze situaties een melding te doen zonder gesprek met het kind en/of ouders.

Verslaglegging

De ib-er/smw legt alle relevante informatie over de melding vast in leerlingvolgsysteem. Beschrijf ook:

- Welke informatie je bij je melding hebt verstrekt en welke afspraken je met Veilig Thuis hebt gemaakt.
- Of je al dan niet over de melding met het kind (en/of de ouders) hebt gesproken en welke reactie het kind op je voornemen om te melden gaf.
- Heb je geen contact met het kind (en/of zijn ouders) gehad over de melding, noteer dan ook waarom dit zo is besloten.
- Leg ook de naam en de functie vast van de medewerker van Veilig Thuis bij wie je de melding hebt gedaan.
- Word je later door Veilig Thuis over (de uitkomsten van het onderzoek naar) het huiselijk geweld of de kindermishandeling geïnformeerd, leg dan ook deze informatie vast. Doe dit ook als kindermishandeling of huiselijk geweld niet is gebleken.
- Bij een melding dient de melder zoveel mogelijk zijn signalen te melden, dit wil zeggen de feiten en gebeurtenissen die zijn waargenomen. Meldt de melder ook feiten en gebeurtenissen die anderen hebben gezien of gehoord, dan moet hij deze 'andere bron' duidelijk in de melding noemen.

2. Hulp bieden of organiseren is ook mogelijk

Beslis zelf of in samenspraak met Veilig Thuis of passende en toereikende hulp bieden of organiseren (ook) tot je mogelijkheden behoort. Daarvoor gelden de volgende vereisten:

- Er is voldoende zicht op (on)veiligheid.
- Er is voldoende zicht op onveilige gebeurtenissen in het verleden (waaronder eerdere meldingen).
- Alle betrokken beroepskrachten hebben de focus op het stoppen van geweld en een (duurzaam) herstel van de veiligheid. Er wordt gewerkt aan het herstel van directe veiligheid en het wegnemen van de oorzaken van geweld.
- Hulp is gericht op het versterken van de veerkracht en het herstel van de schade die is veroorzaakt door (de dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling bij de betrokkene(n).

- Er is sprake van een gezamenlijke analyse en plan met doelen en evaluatiemomenten van de beroepskrachten. Dit plan is op maat gemaakt met alle betrokkenen binnen het gezin, waarbij de doelen van begeleiding en/of hulpverlening helder zijn gesteld.

Hulp bieden/organiseren is onvoldoende mogelijk indien de beroepskracht binnen de (samenwerkings)mogelijkheden van HSV:

- Onvoldoende zicht heeft op (on)veiligheid in het heden.
- Onvoldoende zicht kan krijgen op onveilige gebeurtenissen in het verleden (waaronder eerdere meldingen).
- Onvoldoende mogelijkheden heeft om passende en samenhangende hulp te bieden met veiligheid als resultaat.
- Constateert dat onveiligheid niet stopt of zich herhaalt.

Meen je, op basis van bovenstaande afweging, dat je de leerling en zijn gezin toch voldoende tegen het risico op huiselijk geweld of op kindermishandeling kunt beschermen, organiseer dan hulp, in samenspraak met betrokken hulpverleners.

- Maak in overleg met de betreffende hulpverlening/ schoolmaatschappelijk werk een plan van aanpak, waarin wordt opgenomen welke bijdrage jij zelf kan leveren en welke bijdrage anderen leveren.
- Bereid het gesprek over het plan van aanpak met de leerling/ouders voor. Er wordt besproken welke hulpverlening op basis van de verkregen informatie noodzakelijk lijkt.
- Bespreek het plan van aanpak met het kind en ouders. Indien nodig kan een medewerker van Veilig Thuis ondersteunen in het gesprek:
 1. Bespreek het plan van aanpak voorafgaand aan het gesprek eerst met de leerling. Neem in het plan op wat de leerling zou willen doen wanneer de situatie onveilig wordt/blijft. Deel deze informatie alleen met toestemming van het kind met ouders.⁵
 2. Bespreek het plan van aanpak met ouders. Geef aan welke hulp er nodig is, hoe ouders die hulp kunnen inschakelen en wat er van ouders wordt verwacht. Geef aan wat de volgende stap is, indien ouders niet meewerken of niet open staan voor hulpverlening.
 3. Maak een verslag en laat ouders de gemaakte afspraken ondertekenen.
- Indien meerdere beroepskrachten betrokken zijn, zijn er afspraken over samenwerking en casusregie op de veiligheid (en multidisciplinaire) hulpverlening. Bespreek wie als casusregisseur zal op treden.
- De ib-er/ smw stelt, in het geval van het zelf organiseren van hulp, de directeur van HSV op de hoogte van de doorlopen stappen van de meldcode.

Verslaglegging

Alle bovenstaande stappen worden vastgelegd in het leerlingvolgsysteem.

Evaluatie

De ib-er spreekt een evaluatiemoment met de betrokken collega's en eventuele externen af, om te bespreken hoe het proces is verlopen en of er verbeterpunten zijn. De ib-er legt de evaluatie vast en koppelt dit geregeld terug aan de directie.

⁵ Als het niet delen van informatie gevaar kan opleveren voor het kind en andere betrokkenen kan de ib-er/ directeur van HSV ervoor kiezen het toch te doen. Het kind wordt hierover geïnformeerd.

Bijlage 1 **Definities en voorbeelden acute, structurele onveiligheid en disclosure**

In samenspraak met Veilig Thuis zijn standaard definities en voorbeelden opgesteld. Deze voorbeelden zijn gericht op de praktijk van het onderwijs, bijvoorbeeld: basisonderwijs, voortgezet onderwijs, speciaal onderwijs en leerplicht.

Acute onveiligheid

Definitie	Een persoon is in direct fysiek gevaar, diens veiligheid is de komende dagen niet gegarandeerd en hij of zij heeft direct bescherming nodig.
Toelichting	Bij het afwegen van signalen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling schat een beroepskracht allereerst en voortdurend in of een betrokkene acuut (levens)gevaar loopt. Dit betreft de aanwezigheid van fysiek of seksueel geweld (met of zonder letsel) of, in geval van zorgafhankelijke kinderen of (oudere) volwassenen, de afwezigheid van de meest basale verzorging (waaronder eten, drinken, kleding en onderdak) maar bijvoorbeeld ook het onnodig toedienen van medicijnen of het verrichten van onnodige zorg.
Voorbeelden	• Door geweld toegebrachte verwonding die medische behandeling behoeft. • (Ernstig) letsel met een vermoeden dat dit is toegebracht, of een poging daartoe. • Poging tot verwurging. • Wapengebruik. • Geweld tijdens de zwangerschap. • (Vermoeden van) seksueel misbruik of seksueel geweld of seksuele exploitatie van kinderen jonger dan 18 jaar. • Acute bedreiging om zichzelf of een naaste (waaronder (ex)-partner, kinderen of familielid) te doden, ernstig letsel toe te brengen of hun vrijheid te benemen (familiedrama, eerwraak, vrouwelijke genitale verminking). • Onthouden van zorg die acuut de gezondheid bedreigt van -9 maanden tot + 100 jaar, waaronder het onthouden van voedsel. • Als een ouder/verzorger (medische) klachten/aandoeningen bij een kind verzint/aandikt, (medische) onderzoeksgegevens betreffende bij het kind bestaande klachten en afwijkingen vervalst of in het kader van een onderzoek selectief verstrekt of (medische) klachten en afwijkingen bij het kind daadwerkelijk veroorzaakt. • Vrijheidsbeperkende maatregel voor pleger loopt af zonder dat er afdoende veiligheidsmaatregelen genomen zijn. • Acuut onveilige situatie bestaat of zorg dreigt weg te vallen vanwege suïcidepoging, automutilatie, acuut psychiatrisch beeld, intoxicatie door alcohol of drugs. • Noodgedwongen vlucht van huis door (dreiging van) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

- Een minderjarig kind dat alleen gelaten wordt in huis zonder toezicht en verzorging van een volwassene.
- Minderjarigen die opgesloten worden in huis en onthouden worden van eten en drinken.
- Minderjarigen die met een alleenstaande ouder leven, waarbij deze ouder een acute psychose krijgt.

Structurele onveiligheid

Definitie	Er is sprake van herhaling of voortduren van onveilige situaties of van geweld.
Toelichting	Een voorgeschiedenis van huiselijk geweld of kindermishandeling is de belangrijkste voorspeller voor voortduren van onveiligheid (daderschap en slachtofferschap) in de toekomst. In de afweging of sprake is van structurele onveiligheid is ten minste over de volgende factoren informatie nodig: herhaling van geweld /onveiligheid, oudersignalen en eventuele kindsignalen/signalen van slachtoffers.
Voorbeelden	• Minderjarigen die opgroeien bij ouders met zodanig ernstige problematiek ten gevolge van verstandelijke beperking, middelenverslaving, psychische problematiek dat de fysieke en emotionele veiligheid van het kind bij herhaling en/of voortdurend wordt bedreigd en de ontwikkelmogelijkheden van deze minderjarigen structureel ingeperkt worden. • Ernstige verwaarlozing die voor jonge opgroeiende kinderen blijvende schade kan veroorzaken. • Minderjarigen die een hoog schoolverzuim hebben. • Minderjarigen die stelselmatig getuige zijn van huiselijk geweld. • Minderjarigen die geregeld fysiek mishandeld worden. • Psychische en/of fysieke mishandeling door escalerende vormen van langdurige stalking in partnerrelaties.

Disclosure

Definitie	Slachtoffers die uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen of zich uiten bij (mogelijk) huiselijk geweld en/of kindermishandeling.
Toelichting	Wanneer een slachtoffer, kind of volwassene, uit zichzelf een beroepskracht om hulp vraagt bij mogelijk huiselijk geweld en/of kindermishandeling of zich hierover uit, zonder hulp te vragen, betekent dit veelal dat het (minderjarige) slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden. Het met onvoldoende voorbereiding met de ouders/pleger(s) bespreken van de (door het slachtoffer) geuite zorgen kan

leiden tot (verergering van) situaties van acute of structurele onveiligheid. Dit geldt uitdrukkelijk ook voor specifieke vormen van huiselijk geweld zoals (ex)partnerstalking, huwelijksdwang, eengerelateerd geweld en ouderenmishandeling. Een professionele norm tot melden betekent in dit geval zorgvuldige afstemming over de vervolgacties tussen de beroepskracht, Veilig Thuis en het slachtoffer.

Bijlage 2: praktische contactgegevens

Aandachtsfunctionaris/ deskundig persoon op het gebied van KM en HG:

Telefoonnummer:

Werkdagen:

Schoolmaatschappelijk werk:

Telefoonnummer:

Werkdagen:

Veilig Thuis

Telefoonnummer: 0800-2000 (gratis en 24/7 bereikbaar)

Crisisdienst Bureau Jeugdzorg Haaglanden

Telefoonnummer:

070-3795160 (buiten kantooruren)

070-308299 (locatie Neherkade)

Letseldeskundige

Telefoon: 030-2758292

Landelijk Expertisecentrum Eergerelateerd Geweld (LEC EGG)

<http://www.leceergerelateerdgeweld.nl/lec-egg>

Pharos: expertisecentrum gezondheidsverschillen

<http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/meisjesbesnijdenis/meisjesbesnijdenis>

Bijlage 3. Signalenlijst kindermishandeling 4- tot 12-jarigen

Als kinderen mishandeld, verwaarloosd en/of misbruikt worden, kunnen ze signalen uitzenden. Het gebruik van een signalenlijst kan zinvol zijn, maar biedt ook een zekere mate van schijnzekerheid. De meeste signalen zijn namelijk stressindicatoren die aangeven dat er iets met het kind aan de hand is. Dit kan ook iets anders zijn dan kindermishandeling (echtscheiding, overlijden van een familielid, enzovoort). Hoe meer signalen van deze lijst bij een kind te herkennen zijn, hoe groter de kans dat er sprake zou kunnen zijn van kindermishandeling.

Het is niet de bedoeling om aan de hand van een signalenlijst het 'bewijs' te leveren van de mishandeling. Het is wel mogelijk om een vermoeden van mishandeling meer te onderbouwen naarmate er meer signalen uit deze lijst geconstateerd worden. Een goed beargumenteerd vermoeden is voldoende om in actie te komen.

Deze lijst is niet uitputtend, er kunnen zich andere signalen voordoen die hier niet vermeld staan. Ook kunnen signalen in deze lijst overlappen met signalen in de lijst van kinderen van 0 tot en met 4 jaar (bijlage 1) of de signalenlijst voor jongeren van 12 tot 19 jaar (bijlage 3)..

De signalen die in deze lijst vermeld worden, hebben betrekking op alle vormen van mishandeling. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat er aan de hand zou kunnen zijn, is het van belang de hele context van het gezin erbij te betrekken. Daarom worden ook een aantal signalen van ouders en gezin genoemd.

1. Psychosociale signalen

Ontwikkelingsstoornissen

- Achterblijven in taal-, spraak-, motorische, emotionele en/of cognitieve ontwikkeling;
- Schijnbare achterstand in verstandelijke ontwikkeling;
- Regressief gedrag;
- Niet zindelijk.

Relationele problemen

Ten opzichte van de ouders:

- totale onderwerping aan de wensen van de ouders;
- sterk afhankelijk gedrag ten opzichte van de ouders;
- onverschilligheid ten opzichte van de ouders;
- kind is bang voor ouders;
- kind vertoont heel ander gedrag als ouders in de buurt zijn.

Relationele problemen

Ten opzichte van andere volwassenen:

- bevrozing bij lichamelijk contact;
- allemansvriend;
- lege blik in de ogen en vermijden van oogcontact;
- waakzaam, wantrouwend.

Relationele problemen*Ten opzichte van andere kinderen:*

- speelt niet met andere kinderen;
- is niet geliefd bij andere kinderen;
- wantrouwend;
- terugtrekken in eigen fantasiewereld.

Gedragsproblemen

- Plotselinge gedragsverandering;
- Labiel, nerveus gespannen;
- Depressief;
- Angstig;
- Passief, in zichzelf gekeerd, meegaand, apathisch, lusteloos;
- Agressief;
- Hyperactief;
- Destructief;
- Geen of nauwelijks spontaan spel, geen interesse in spel;
- Vermoeidheid, lusteloosheid;
- Niet huilen, niet lachen;
- Niet tonen van gevoelens, zelfs niet bij lichamelijke pijn;
- Schuld- en schaamtegevoelens;
- Zelfverwondend gedrag;
- Eetproblemen;
- Anorexia / boulimia;
- Slaapstoornissen;
- Bedplassen / broekpoepen.

2. Medische signalen**Lichamelijke kenmerken (specifiek voor lichamelijke mishandeling)**

- Blauwe plekken;
- Krab-, bijt- of brandwonden;
- Botbreuken;
- Littekens.

Verzorgingsproblemen (specifiek voor verwaarlozing)

- Slechte hygiëne;
- Onvoldoende kleding;
- Onvoldoende geneeskundige en tandheelkundige zorg;
- Veel ongevallen door onvoldoende toezicht;
- Herhaalde ziekenhuisopnamen;
- Recidiverende ziekten door onvoldoende zorg;
- Traag herstel door onvoldoende zorg.

Overige medische signalen

- Ondervoeding;
- Achterblijven in lengtegroei;
- Psychosomatische klachten (buikpijn, misselijkheid, hoofdpijn, etc.).

3. Kenmerken ouders / gezin

Ouder-kind relatiestoornis

- Ouder troost kind niet bij huilen;
- Ouder klaagt overmatig over het kind;
- Ouder heeft irreële verwachtingen ten aanzien van het kind;
- Ouder toont weinig belangstelling voor het kind.

Signalen ouder

- Geweld in eigen verleden;
- Apathisch en (schijnbaar) onverschillig;
- Onzeker, nerveus en gespannen;
- Onderkoeld brengen van eigen emoties;
- Negatief zelfbeeld;
- Steeds naar andere artsen/ziekenhuizen gaan ('shopping');
- Afspraken niet nakomen;
- Kind opeens van school afhaken;
- Aangeven het bijna niet meer aan te kunnen;
- Psychiatrische problemen;
- Verslaafd.

Gezinskenmerken

- 'Multi-probleem' gezin;
- Ouder die er alleen voorstaat;
- Regelmatig wisselende samenstelling van gezin;
- Isolement;
- Vaak verhuizen;
- Sociaaleconomische problemen: werkloosheid, slechte behuizing, migratie, et cetera;
- Veel ziekte in het gezin;
- Draaglast gezin gaat draagkracht te boven;
- Geweld wordt gezien als middel om problemen op te lossen.

4. Signalen specifiek voor seksueel misbruik

Lichamelijke kenmerken

- Verwondingen aan genitaliën;
- Vaginale infecties en afscheiding;
- Jeuk bij vagina en/of anus;
- Problemen bij het plassen;
- Recidiverende urineweginfecties;
- Pijn in de bovenbenen;
- Pijn bij lopen en/of zitten;
- Seksueel overdraagbare ziekten.

Relationele problemen

- Angst voor mannen of vrouwen in het algemeen of voor een man of vrouw in het bijzonder.

Gedragsproblemen

Afwijkend seksueel gedrag:

- excessief en/of dwangmatig masturberen;
- angst voor lichamelijk contact of juist zoeken van seksueel getint lichamelijk contact;
- niet leeftijdsadequaate seksueel spel;
- niet leeftijdsadequate kennis van seksualiteit;
- angst om zich uit te kleden;
- angst om op de rug te liggen;
- negatief lichaamsbeeld: ontevredenheid over, boosheid op of schaamte voor eigen lichaam;
- schrikken bij aangeraakt worden;
- houterige motoriek (onderlichaam 'op slot');
- geen plezier in bewegingsspel.

5. Signalen die specifiek zijn voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld

Gedragsproblemen

- Agressie: kopiëren van gewelddadig gedrag van vader of moeder (sommige kinderen, met name jongens kopiëren hun vaders gedrag door hun moeder of jongere broertjes/zusjes te slaan);
- Opstandigheid;
- Angst;
- Negatief zelfbeeld;
- Passiviteit en teruggetrokkenheid;
- Zichzelf beschuldigen;
- Verlegenheid.

Problemen in sociaal gedrag en competentie:

- wantrouwen ten aanzien van de omgeving;
- gebrek aan sociale vaardigheden.

6. Signalen die specifiek zijn voor het syndroom van Münchhausen by Proxy (MBPS)

Het syndroom Münchhausen by Proxy (MBPS) is een ernstige vorm van kindermishandeling. Degene met dit syndroom (vaak moeder), komt liefdevol en bezorgd over, zoekt zeer regelmatig intensieve medische hulp voor een kind, maar is zelf degene die het kind bewust ziek maakt. Dit door toediening van middelen, het toebrengen van verwondingen of infecties. MBPS kan zeer ingrijpende vormen aannemen: ca. 10% van de kinderen overlijdt aan de gevolgen van MBPS. Signalen die kunnen duiden op het betreffende syndroom zijn o.a.:

- Onderzoeksgegevens kloppen niet met het ziektebeeld;
- Medische gegevens over eerdere behandelingen zijn moeilijk te verkrijgen;
- Symptomen verdwijnen wanneer ouder en kind worden gescheiden;
- Een broertje of zusje is overleden of eveneens vaak ziek;
- De moeder schrikt niet terug voor ingrijpende onderzoeken of het onder narcose brengen van het kind en daar zelfs op aandringt;
- Voorvallen vinden in de avonden en weekenden plaats waarbij een beroep wordt gedaan op andere artsen;
- De volgende klachten worden gepresenteerd: bewusteloosheid, insulten, apneu, diarree, overgeven, koorts, lethargie;

- Het kind heeft een aanzienlijke ziektegeschiedenis met steeds andere klachten;
- De moeder is werkzaam in de gezondheidszorg of beschikt over een zeer grote medische kennis;
- Het verhaal van moeder bevat kleine tegenstrijdigheden;
- Vaak van arts wisselen.

Het onderscheid met postnatale depressie bij de moeder, wiegendood of kinderen die niet goed groeien veroorzaakt door iets anders dan MBPS, is dat in deze gevallen de moeders vaak dankbaar zijn als ze ontlast worden van de zorg voor hun kind, terwijl MBPS-moeders die zorg niet willen uitbesteden.

1. Signalen die kunnen duiden op eengerelateerd geweld

- (structureel) verzuim, mogelijk gestimuleerd door ouders;
- verminderde prestaties;
- verzoek om verlengde vakantie;
- te laat terugkeren uit land van herkomst;
- opzien tegen komende vakantie;
- gehaald/gebracht worden en/of surveillance door broers of neven op school/werk, niet zelfstandig mogen reizen;
- sociale isolatie/ verbreking vriendschappen zonder duidelijke reden;
- verandering van kleding, van modern naar traditioneel of andersom;
- algehele gedragsveranderingen (zie ook gezondheid en gedrag);
- er wordt geroddeld over een meisje op school en/ of haar broers/neven hebben veel ruzie over haar;
- deelname aan school/werkuitjes zeer beperkt, na werk/school weinig uitlooptijd, geen flexibiliteit;
- dubbelleven, groot verschil in gedrag tijdens/buiten school.